

RIO DE JANEIRO, SAMBA OKULLARI, ŞEHİRİN TARİHİ, KÖLELİK, IRKÇILIK VE SAMBA ŞARKILARINDA BULUNAN SEMBOLİK ÖZGÜRLÜK

*Pınar Erdoğan**
Ş. Şehvar Beşiroğlu
Robert Reigle

Özet

Bu makale Brezilya keşif hikâyesini, yerli halkı, köleliği, ırkçılığı ve Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde yer alan samba okullarını 2002 ile 2010 yılları arasında yapılan alan araştırmalarına ve ilgili yayınlara dayanarak sunar. Bütün samba okulları Rio de Janeiro kentinde yer almaktadır. Bu şehir politik ve kültürel olarak derin bir tarihe sahip olmakla beraber; samba okulları, halkı, müziği ve kültürü ile daha da zenginleşmiştir. Samba okulları şehri çevreleyen minik tepelere kurulmuş olan varoşlarda veya şehrin dışındaki yerleşim yerlerinde yer alır. Buralarda yaşayan halkın çoğu zor şartlar altında hayatını idame ettirmektedir. Bu zorluklar kölelik zamanından kalan bir mirastır. Brezilya tarihinde kölelerle beraber ülkenin yerli halkının da zor dönemler yaşadığı görülür. Varoşlar Rio de Janeiro'nun renkli birer parçasıdır. Şehir 1763 yılında Brezilya'nın baş şehri ve kölelerin ülkeye giriş yaptıkları liman kenti iken bugün sanat ve kültür merkezidir. Samba okullarının şarkılarında bu okullardaki halkın sosyal ve ekonomik gerçekliği anlatılır. Şarkıların şairane sözleri yeni gerçeklikler yaratır. Geçmiş, önemli günlerin, halka mal olmuş insanların, kahramanların, Tanrıların, Tanrıçaların ve Afrikalı Brezilyalıların tarihinin anılması ile bugüne bağlanır. Halkın güçlendirilmesi amacı ile Afrikalı Tanrılara birçok göndermeler yapılmıştır. Bu şarkılar özgürlük, eşitlik, güçlenme ve yeni doğruların şarkılarıdır.

Anahtar Kelimeler: Brezilya, Rio de Janeiro, yerli halk, varoşlar, samba okulları, kölelik, sınıf ayrımı, ırkçılık ve samba şarkı sözleri.

RIO DE JANEIRO, SAMBA SCHOOLS, HISTORY OF THE CITY, SLAVERY, RACISM AND SYMBOLIC EMANCIPATION FOUND IN SAMBA SONGS

Extended abstract

This article is written as an introduction to the community of samba schools to outline social and economic facts, history of the city Rio de Janeiro, native Indians of Brazil, what is means to be from the community, racism, and slavery. The primary goal is to provide a broader view on economic and social factors in the community of samba schools. It is

* Bu makale birinci yazar tarafından İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dr. Erol Üçer Müzik İleri Araştırmalar Merkezi Müzikoloji Programında tamamlanmış olan 'Mestre Sala ve Porta Bandeira ile Şarkı Sözlerinin Anlamları: Milliyetçilik ve Sembolik Özgürlük Noktası' adlı doktora tezinden hazırlanmıştır.

based on the field studies conducted in the samba schools of Rio de Janeiro in Brazil between years 2002 and 2010 and related publications.

Rio de Janeiro: a city with intense history and a political and cultural depth expanded upon samba schools, community, music and culture. It is surrounded by ghettos that are built on the hills around the city as well as within neighborhoods outside the city center. Residents usually work in the center or in a northern section of the city called Zona Sul, the northern sun. Life in some ghettos is rougher than in others: some have one gate only and considered unsafe by even cab drivers, and sometimes, the police. Residents of ghettos are not just drug traffickers; the majority of the residents are hard-working citizens trying to make a living. It is hard to define their color, as there are white people, black people, and blond people, consistent with Brazil's history as a melting pot. Ghettos are a colorful part of Rio de Janeiro. The city is now the culture and arts capital of Brazil, but was the capital in 1763, and served as an entrance port for the slave trade in the nineteenth century.

There is also the story of Native Indians whose population was five million in 1500, when Europeans first came to Brazil. This number went down to two million by 1700 and by 1900 below one million all due to warfare and diseases. By 1957 this number went down to two hundred thousand. Today native Indians occupy only a small portion of the general population. This part of the population was destroyed because native Indians did not want to be forced to labor and submit their freedom to the colonizers.

Race still is an issue, especially the African contribution to Brazil's race scale. Brazil received 38 percent of the slaves brought and has the largest African population outside of Africa. Discrimination because of class and race is still present within the society. Even though more than hundred years have passed since the abolition of slavery there are still some scary statistical facts alarming the existence of only a symbolic emancipation within the society. There has not been a social movement confronting the issue of racism in Brazil because people do not unite under the umbrella of one color. According to a study when Brazilians were asked about their color they came up with 136 different terms from black to cinnamon to caramel etc. Interestingly class is a serious discrimination tool as well. The way people are dressed even changes the perception of their color. This may be used to one's advantage in some situations. For example when I did my field work I made sure I looked like a Brazilian. I had asked around if it would be dangerous for me to visit one of the ghettos to attend a rehearsal I was told by a friend not to worry as I already looked like a Brazilian and all I had to do was wear tight denim mini-skirts or shorts like girls from the ghettos. So these items identified women. But what did this mean? It indicated a social status, a belonging, a way of life and a struggle to survive.

In samba schools people sing about these truths and claim what is rightfully theirs. Samba lyrics are tools for expression. New truth is created through poetics in these songs. Present is combined with past through recognition of certain important events, common

people, heroes, Gods, Goddesses, Deities and places in history of Afro Brazilians. Many references were made to African Gods, Deities and Saints in an effort to empower people in the community. New truths were created through acknowledging beauty of blackness and will continue to be created. Criticisms of institutions were made and where they failed is put forth. These songs are songs of freedom, songs of equality, songs of empowerment and new truths.

Keywords: Brazil, Rio de Janeiro, Native Indians, ghettos, samba schools, slavery, racism, class differences and samba songs lyrics.

Şekil 1: Karnaval geçidinden Allegorical araba

Allegorical adı verilmiş olan karnaval sırasında insan gücü ile itilen arabalardan biri görülmektedir. Bu arabalar Cidade do Samba adı verilen samba okullarına tahsis edilmiş olan antrepolarda yıl boyunca hazırlanır. Bu örnek Beija Flor isimli samba okulunun 2010 yılı karnaval geçidinden bir örnektir.

Rio de Janeiro ve Halk

Rio de Janeiro şehir merkezinin dışında veya şehrin etrafındaki minik tepelerde konumlandırılmış varoşlarla çevrilidir. Bu varoşların Portekizcedeki adı 'ghetto' dur. Her ne kadar varoşlar temelde birbirlerine benzeseler de her birinin kendine has karakteristik özelliği bulunmaktadır.

Varoşlarda yaşayan halk genelde şehrin kuzey bölümünde ya da şehrin merkezinde çalışır. Bazı varoşlarda hayat diğerlerine kıyasla çok daha zor olabilmektedir: mesela bazılarının sadece bir adet kapısı vardır ve girişler ve çıkışlar buradan yapılır ve güvenli kabul edilmezler. Alan araştırmalarının yapıldığı yıllar süresince defalarca birçok varoшта provalara gidilmiştir.

İpanema, bir tepenin kıyasına kurulmuş şehrin kuzey bölgesinde yer alan Rio de Janeiro'nun en zengin semtlerinden biridir. Alan araştırması için Rio de Janeiro'da bulunduğumuz 2003 yılı kışında İpanema'da bir evde otururken, silah seslerine benzeyen bir gürültü duyduk. Çevredekiler bu seslerin İpanema'nın kıyasında bulunan varoştan ulaştığını ve halka kokainin geldiğinin habercisi olduğunu bildirdiler. Hatta varoşunun giriş ve çıkışının yapıldığı sokaktan geçer-

ken dikkatli olmamız konusunda da uyarıldık. Polis arabaları dahi tepeden ateş edilir endişesi ile bu sokaktan geçmiyorlardı. Halkın çoğunluğunu geçimini kazanmak için çabalayan çalışkan vatandaşlar oluşturmaktaydı ve hangi ırktan olduklarını kesin bir biçimde tanımlamak da zordu.

Brezilya tarihinde birçok ırkın kaynaşma noktası olma özelliğini taşıyor ve Kevin Neuhouser 'Modern Brazil' başlıklı kitabında bu konuyu şu şekilde ele almıştır: Brezilyalılar kendilerine ten rengi sorulduğunda duru beyazdan, tarçın kahverengisine 136 değişik terim kullanmışlardır. Tıpatıp aynı ten rengine sahip iki insan genel görünüşleri farklı ise değişik kategorize edilir. Irk konusundaki diğer önemli etken ise sınıftır. Daha yüksek ekonomik ve sosyal statüye sahip olanlar daha açık tenli kategorisine girerler. Tek yumurta ikizleri bile farklı sınıflarda iseler ırk açısından aynı kabul edilmezler. Yüksek sınıftaki ikiz fakir olana oranla daha beyazdır. Brezilya'da ebeveynlerin ırkı etkisiz iken, görünüşüne göre aynı anne ve babadan olan çocuklar farklı sınıflandırılabilirler. Irk durumunun gerçekliği ulusal popüler bir hareket oluşturmamıştır. Brezilya toplumunda kıyafet tarzı sınıfının belirlenmesi ve insanların sana nasıl davranacağını kriterini oluşturur (Neuhouser, 1999). Şekil 2'de karnaval geçidinden 2010 yılı Beija Flor samba okuluna ait bir allegorical arabanın resmi görülmektedir. Araba, 2010 yılının sekiz Allegorical arabasından biri olmakla birlikte, Beija Flor'un renkleri olan mavi ve beyaz ile süslenmiştir.

Şekil 2. Karnaval geçidinden Allegorical araba

Bu ilginç yorumdan algıladığımız üzere insanların dış görünüşleri onların geldikleri yer ne olursa olsun toplumdaki konularını ortaya koyar. Brezilya'da insanların nasıl giyindikleri sadece sosyal statülerini değil, aynı zamanda yabancı olup olmadıklarını da belirler. Bu fark samba etkinliklerinde insanların giyim tarzlarında ve davranışlarında gözlemlenebilir. Buna örnek olarak Brezilya'nın meşhur parmak arası terlikleri verilebilir. Yapılmış olan alan ziyaretlerinde bir adet parmak arası terliğe sahip olmayan Brezilyalı ile tanışılmamıştır. Lakin alan araştırması sırasında Sao Clemente samba okulunun halka açık provalarından birinde, parmak arası terlikleri giyiş biçiminin, birini yabancı olarak ayırt etme aracı olabileceği öğrenilmiştir. Samba okullarından Guilherme yabancılara parmak arası terlikleri uzun pantolonların altına giydiklerini işaret etmiş ve bunu yerli halktan kimsenin yapmayacağını bildirmiştir.

Varoşlar Rio de Janerio'nun renkli birer parçasıdır. Bu şehir 1763 yılında Brezilya'nın baş şehri ve kölelerin ülkeye giriş yaptıkları liman kenti iken, bugün sanat ve kültür merkezi konumundadır.

Konuya daha geniş bir bakış açısı katmak amacı ile Rio de Janerio, Brezilya, kölelik ve toplum hakkında kısa bir tarihsel bilgi vermek gerekmektedir. Thomas Skidmore 'Brazil Five Centuries' of Change' isimli kitabında Brezilya'nın keşfinden başlayarak beş yüz yıllık tarihini anlatır.

Brezilya'nın keşfi ile sonuçlanan bir dizi olay 1500 yılının Mart ayında Kral Manüel'in başkent Lizbon'da bir kutsal ayine katılıp yeni bir okyanus filusunun suya indirilmesi kutlamalarına katılmasıyla başlar. Kendinden öncekilerden daha büyük olan bu filo 1200 kişilik mürettebat ve yolcu kapasitesine ve on üç gemiye sahiptir. Bu yeni keşif ünitesinin komutanı soylu biri olan Pedro Alvares Cabral'dır. Bu keşfin amacı Afrika'nın güneyinden Hindistan'a ulaşmaktır. Cabral ve mürettebatı kıyıya ulaşır, ancak Brezilya'nın Bahia eyaleti kıyısına 23 Nisan 1510'da varırlar (Skidmore, 1999).

İlginçtir ki, Brezilya bu yolculuk sırasında yapılan bir rota şaşması sonucu bulunmuştur. Elten Medeiros "Oral Tradition and Brazilian Popular Music," başlıklı makalesinde Pedro Alvares Cabral'ın yazmış olduğu bir mektuptan bahseder. Bu mektupta Pedro Alvares Cabral yerlilerle arasında geçen ilk iletişimi anlatır ve onları dans eden neşeli varlıklar olarak tanımlar. Neuhauser'in Modern Brazil isimli kitabı "The Indigenous Contribution" başlıklı bir bölüm içerir ve burada yerli halkın Asya kökenli olduğu batı yarım küreye yirmi bin ile kırk bin yıl önce göç ettiği, çoğunluğun tropikal orman yaşamını seçerken az bir kısmının Brezilya'nın iç kısımlarında yaşamayı tercih ettiğini anlatılır (Medeiros, 2001).

Tropikal orman kültürü Amazonların genelinde görülmektedir ve bu kabileler Tupi Guarani dili ile ilişkili olan çeşitli diller konuşur. 1500 yılında Brezilya'da beş milyon yerli yaşıyor olsa da, 1700 yılından geriye bu rakamdan sadece iki milyon kalmış ve bu yüzden Portekizliler köle işçiliği için Afrika'ya yönelmişlerdir. Yerliler köleliğe karşı koymuş ve istilaya karşı direnişte bulunmuşlardır. Birçoğu Portekizlilerle savaşırken veya zorla çalıştırılırken ölmüştür.

1900'lü yıllara gelindiğinde orijinalde beş milyon olan nüfustan geriye bir milyonun altında bir sayı kalmıştır. 1900 ile 1957 yılları arasında 80 kabile savaş ve bulaşıcı hastalık ile yok edilmiştir. 1957 yılında Brezilya'da sadece iki yüz bin yerli nüfusu kalmıştır ki, bu Avrupalı sayısının beşte biridir.

Brezilya'nın tamamını kontrolleri altında bulunduran yerliler bugün ülkenin sadece yüzde onaltılık bir bölümüne hâkimdir ve bunun sadece yarısı kanunen koruma altındadır. Bugün yerliler Brezilya nüfusunun çok küçük bir bölümünü oluşturmaktadır.

Brezilya'da ırk sorunu özellikle de Afrikalıların ırk yelpazesine katkısı halen bir gündem oluşturmaktadır. Neuhauser's Modern Brazil isimli kitabında bu konuya da değinmiştir. Brezilya'daki kölelik tarihine geniş bir açıdan bakan yazar şunları söyler:

Afrikalı köleleri taşıyan ilk gemi 1538 yılında ülkeye varır, ancak ilk başlarda kölelerin gelişi yavaştır. 1600'lü yıllara gelindiğinde elli bin kadar köle Brezilya'ya giriş yapmıştır. Bununla birlikte şeker kamışı ekonomisi büyüdükçe kölelere olan ihtiyaç da büyür. 1870 yılında köle ticareti son bulduğunda 3,6 milyon Afrikalı Brezilya'ya getirilmiştir. Brezilya batı yarımküresine getirilmiş olan 9,6 milyon kölenin yüzde otuz altısını almış, bunun sadece yüzde dördü Amerika kıtasına gidebilmiştir. Brezilya Afrika dışında, Afrikalıların en büyük nüfusa sahip olduğu ülkedir (Neuhaser, 1999).

Büyük bir nüfus olan Afrika kökenli halk beraberinde müziğini de getirmiştir. Aslen Rio de Janeiro'lu olan Elton Medeiros, Yearbook for Traditional Music dergisinin 2002 yılı 32. sayısında basılmış olan "Oral Tradition and Brazilian Popular Music," adlı makalesinde kölelik zamanındaki müzik alışkanlıklarını anlatır. Özellikle de bu dönemdeki müzikal yaşamı konu almıştır. Medeiros tarihsel bir bakış açısı ile şu bilgileri vermiştir:

On yedinci yüzyılın başlarında kölelerin arasındaki müzisyenlerle ilgili kayıtlar Igancio Correa Pamplona tarafından yapılan keşif dokümanlarında bulunabilir. Kendisi 1769'da Minas Gerais şehrindeki yerleşimi terk etmiştir.

İnsanların özgürlükleri ellerinden alınmış olsa da, taşınabilir kültürün parçası olan müzik onlarla okyanusu aşmış ve zorlu çalışma şartları altında güç aldıkları bir unsur olmuştur. Buradaki yaşama şartlarının zorluğu çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir. Bunlardan biri yine Brazil: Five Centuries of Change isimli Skidmore imzalı bir kitaptır. Kitapta buradaki köleler ile ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir:

Brezilyadaki kölelerin yaşam şartları o kadar kötüdür ki, sağlıkları tehlike altındadır. Brezilyalı kadın kölelerin doğurganlıkları bu şartlar altında gittikçe azalmıştır. Mesela on dokuzuncu yüzyılın ortalarına doğru Brezilyalı bir kölenin beklenen yaşam süresi Brezilyalı beyaz birine oranla üçte iki daha azdır (Skidmore, 1999).

Bu istatistikler bir kere daha insanlığın kara bir lekesi olan kölelik tarihinin içler acısı resmini ortaya koyar. Brezilya'da kölelik 1888 yılında ortadan kaldırılmıştır. Bugün samba okullarının bulunduğu varoş halkının çoğunu melez ve siyah ırk oluşturmaktadır.

Yapılan yeni araştırmalar köleliğin kaldırılmasının üzerinden yüzyıl geçmesine rağmen manzaranın yine de pek içler acısı olmadığını göstermektedir. Kevin Neuhouser kitabında süre gelmekte olan bu haksızlığı Veja dergisinde yer alan istatistiklerle açıklar:

1988 yılında köleliğin kaldırılmasının yüzüncü yıldönümünde Veja dergisi özgürlüğüne kavuşmuş kölelerin torunları ile ilgili şu raporu sunar: Siyah doğmuş bir insanın beyaz doğan birine oranla beş yaşından önce ölme olasılığı yüzde otuz daha fazladır. Büyürken bu kişinin okuma yazma öğrenmeden okuldan ayrılma ihtimali iki katı fazladır. Beklenen yaşam süresi siyahlarda elli, beyaz insanlarda ise altmış üç yıldır. Her on Brezilyalıdan dördü ve her on fakir Brezilyalıdan altısı siyahtır. Beyazlardan sadece yüzde on dokuzu asgari ücretten düşük maaş alırken, bu kişilerin yüzde yetmiş beşi siyah ya da kahverengi olarak adlandırılır (Neuhoser, 1999).

Dilbilimi antropoloğu Marco Jacquement mücadele başlıklı makalesinde antropologların çoğunun konuşmayı mücadele içinde olan insanların kullandığı bir araç yerine mücadele ile ilgili bilgi kaynağı olarak ele aldıklarından bahseder. Dilin sosyal bir hareket olarak kabul edildiği zaman dahi mücadele tartışmaları dil çalışmalarında göz ardı edilmiş ve dilin yıkıcı gücü bastırılmıştır. Marco Jacquement'a göre bu durum değişmiştir ve mücadele üzerine yapılan yeni çalışmalarda dile insanların sözlerinin gücünün bilincinde olduğu bir savaş alanı olarak yaklaşılmaktadır. Şekil 3'de 1984 yılında inşa edilmiş olan ve karnavalın yer aldığı Sambodrome Marques de Sapucaı görülmektedir. Burası 700 metre uzunluğunda 90 bin seyirci kapasitesi olan bir geçit alanıdır.

Şekil 3. Karnavalın gerçekleştiği arena Sambodrome

Samba okullarının karnaval gösterisinin gerçekleştiği arena bir savaş alanıdır ve varoş halkı şarkı sözlerini bu alanda birer silah olarak kullanır. Umud edilen sosyal değişim bu şarkılarda dile gelir. Bu noktada Jacquement'in altını çizdiği iki araç önem kazanır: Bağlamsallaştırma stratejileri ve metapragmatik farkındalık. Bu kavramı makalesinde şöyle dile alır:

Bağlamsallaştırma stratejileri hem verilen ideolojinin sosyal temsillerinin oluşturulduğu, hem de bu temsillere başkalarının uyması için ikna edici olduğu kavramlardır. Bu tip stratejiler bütün toplumlarda bulunur ve genellikle üç bölümden oluşur: bir olguyu herhangi bir yerde ve zamanda bağlamından bağımsız düşünmek, kontrol edilebilen bir bağlamdaki doğrular ve değerlerle tekrar bağlamsallaştırma ve bu söylemi meşrulaştırmak adına iletişimsel bir çerçevede tekrar bağlamsallaştırmak. Pragmatik farkındalık üzerinden konuşma biçimlerinin belli katılım çerçeveleri yaratmak için nasıl kullanıldığının farkına varmak (Jacquement, 2001).

Jacquement'in zekice ifade ettiği bu süreci samba şarkıların sözlerinde örneklemek mümkündür. Bağlamından bağımsız düşünme süreci karnaval sırasındaki performansın fantastik dünyasında gerçekleşmektedir ve tekrar bağlamsallaştırma ise bu şarkılarda sunulan yeni doğrularla beden bulur. En son olarak tekrar bağlamsallaştırma sürecinin meşrulaşması olgusu ise

karnaval performansı sırasında seyirciler, medya, bütün dünya ve samba okulları halkı arasında bu yeni doğruların iletildiği anlarda gerçekleşmektedir. Jacquement'a göre mücadele konuşmaları insanları dil ile sosyal değişim arasındaki ilişkiye bakmaya zorlar. Şekil 4'te yine karnavalda yer alan bir Allegorical araba örneği görülmektedir. Karnaval sırasında samba okullarının değerlendirme kategorilerinden biri de Allegorical arabalardır. O senenin konusuna uyumu ve ne kadar göz alıcı oldukları değerlendirme açısından önemli faktörlerden biridir. Şekil 5'te ise şarkıcıları taşıyan ses arabası görülmektedir.

Şekil 4. Karnaval geçidinden Allegorical araba

Samba okullarında şarkılar mücadele söylevlerini içerir ve kullanılan dili, dilde yatan haksız tanımlamaları yeni düşünceler ve yeni düşünme biçimlerine ilham vererek, sözlerin gücünü kullanarak değiştirir. Mangueira Samba okulunun 1988 yılına ait 100 Yıllık Özgürlük Gerçek ya da İllüzyon başlıklı şarkısı bu bağlamda güzel bir örnek oluşturur.

Şarkı dizeleri özgürlüğe bakış açısını dile getirir:

100 Yıllık Özgürlük, Gerçek ya da İllüzyon
Siyah samba, siyah Capoeira yapar
Mangueira'nın yeşil ve beyaz evinde siyah kraldır

Mangueira
Sanki...
Özgürlük doğdu
Ya da bir illüzyonu
Sanki...

Kanun çok eskiden imzalanmış
Bir altın rüya
Köleliğin sonu değildi
Bugün gerçekten

Özgürlük nerede
Nerede o? Hiç kimse görmedi
Hatırlatırım siyahlar da
Brezilya'nın zenginliklerini inşa ettiler
Brezilya'nın üreticilerine sorun

Şekil 5. Şarkıcıları Taşıyan Ses Arabası

Bu suluboyayı kim boyadı
Varoşların sefaletinde sıkışmış
Köleliğin köşesinden özgürlüğü
Hayal ettim...

Palmares'in Zumbi'si geri döndü
Zencilerin hüznü sona erdi
Efendim...
Bu iynin kötü karşısındaki mücadelesi...
Şeytana karşı
İrkçı önyargıya karşı ne kadar kan döküldü

Mangueira'nın bu şarkısının, köleliğin sona ermesinin yüzüncü yılına gönderme olarak hazırladığı ve köleliğin sona ermesinden yüzyıl geçmesine rağmen devam eden ayrımcılıkları sorgulayan olağanüstü güzellik ve derinlikte bir şarkı olduğunu söylemek mümkündür.

Şarkı boyunca başlıkta da belirttiği üzere özgürlüğün gerçek mi, yoksa bir illüzyon mu olduğu sorgulanır. Her ne kadar kölelik yüzyıl önce kaldırılmış olsa da, siyahların hala varoşlarda fakirlik ve sefalet içinde yaşadığı belirtilmektedir.

Kanunun değişmesi altın bir rüya olarak tanımlanır. Dizeler bu değişimi insanların yaşamadıklarını ifade eder ve siyahların haklarının verilmesini talep eder.

Brezilya inşa edilirken siyahların da emeğinin geçtiğini hatırlatır ve bu gerçeğe dayanarak haklarını aradıklarını belirtir. Özgürlüğün yaşanmadığı hatta tam tersine varoşlara esir olduğunu ifade eder.

Şarkı bir rüyanın tabiri ile son bulur. Bu rüyada kölelik zamanında kaçak köleler tarafından kurulmuş ilk yerleşimin lideri olan Zumbi geri döner ve siyahların üzüntüsü sona erer.

Son olarak yazar iyi için kötüye ve ayrımcılığa karşı bir kavga içerisinde olduklarını belirtir ve bu uğurda ne kadar çok kan döküldüğünden bahseder. Kanunların değişmesi bu kanunların toplumsal anlamda uygulanabilmesi ve eşitliğin getirilmesi anlamında yeterli olmamıştır. Başlıkta özgürlüğün yanılmadan ibaret olduğu ifade edilmiş ve şarkı boyunca bunu destekleyen gerçekler ortaya konmuştur. Burada şarkı sözleri Jacquament'in makalesinde söylediği gibi bir mücadele konuşmasıdır. Özgürlük kavramını tarihi açıdan sorgular ve bu olguyu bağlamından bağımsız bir şekilde düşünmek için insanları davet eder.

Bu noktada söylemlerin gücü ve toplumun yönlendirilmesine katkısı ile ilişkide olan temsil etme olgusu gündeme getirilebilir. Alesandro Duranti'nin editörlüğünde düzenlenmiş olan Dil ve Kültürde Ana Terimler isimli kitabın bir bölümü tamamen temsil konusuna ayrılmıştır. Bu bölümün başlığı Temsil Etme ve yazarı da Laura M. Ahearn'dır. Makalede Ahearn temsil olgusunun 1970'lerde strüktürel düşünmenin insanların şahsi hareketlerini göz önüne almamasına karşı

bir hareket olarak, birçok disiplinden akademisyen tarafından nasıl popülerlik kazandığını anlatır (Ahearn, 2001).

Irksal ve toplumsal cinsiyet eşitliği kazanmak adına var olan güç yapılarını sorgulayan sosyal eylemcilerden ilham alan bazı akademisyenler insan hareketinin göz önüne alındığı teoriler oluşturmayı araştırdıklarından bahseder. Raymond Williams'ın "insanlar toplumlari, toplumlar onlari oluştururken oluşturur ve sosyal üretim sosyal değişim halini alır, burada temsil temel bir faktördür" tezini savunur.

Bu açıdan, samba okullarında şarkı sözleri üzerinde inceleme yaparken, bu şarkı sözlerinin nasıl bir sene boyunca bütün halk tarafından defalarca tekrar edildiğini ve bu sözlerin şarkıları söyleyen insanlar üzerinde yaratabileceği potansiyel etki düşünülmelidir. Laura M. Ahearn de makalesinde dilbilimci antropologların bu konuya nasıl yaklaştığını şöyle dile getirmiştir:

Dilbilimci antropologlar temsil konusuna katkıda bulunabilecek konumdadırlar. Dilin insanların düşünme biçimlerini etkilediğini ve hatta bu düşünme biçimlerine geçiş yapma olanağı sağladığını göz önüne alan dilbilimci antropologların incelemeleri önem taşımaktadır. Onlar insanların kendilerinin ve başkalarının hareketleri hakkında nasıl düşündüklerini araştıran belli olayları temsil olgusunu açığa kavuşturmak amacıyla çalışırlar.

Samba şarkıları 1930'lu yıllarda Vargas Geutilo rejimi sırasında halka kabul ettirmek istenen bir insan tipini temsil etmesi adına politik bir araç olarak kullanılmıştır. Zamanın, şartların, gündemin ve politik atmosferin değişimi ile beraber bu şarkılar, şarkıları yazan ve söyleyen kesimin temsil araçları halini almışlardır.

Şarkı sözleri mümkün olan en az kelime ile en fazla temsili hedef alır. Bu temsiliyet kullanılan sembolizm ve deyimler aracılığı ile gerçekleşir. Bir örnek olarak İmperatriz Samba okulunun meşhur Özgürlük Özgürlük Kanatlarını Bize Aç isimli şarkısını ele alabiliriz. İmperatriz samba okulu 1959 yılında kurulmuş ve karnavala ilk defa 1960 yılında katılmıştır. Şekil 5'te notaları ve şarkı sözleri görülen şarkısıyla da 1989 yılında karnavalda birincilik kazanmıştır. Şarkının sözleri ve müziğini grup olarak Nitinho Triesteza, Preto Joia, Vincentinho ve Jurandir yazmıştır.

Liberdade, liberdade abre as asas sobre nos!

Liber da de li ber da de ab reas as as sob re nos... e quea vos da i gue al dade

4 se ja sam prea nos sa vos... liber da de li ber da de ab reas as as sob re nos...

7 e quea vos da i gue al dade se ja sam prea nos sa vos

Tablo 1. Liberdade, liberdade abre as asas sobre nos!

Özgürlük Özgürlük Kanatlarını Bize Aç
 Özgürlük Özgürlük
 Kanatlarını Bize Aç
 Ve Eşitliğin Sesi

Hep bizim sesimiz ol, Haykırıyorum
 Sevgi ile geri dön
 Bu yüzyıl bir şiir
 Bu sevilen anavatanda

Zamanı geçmiş krallıklar, çok zengin ama manasız
 Kibarca karşı koymak
 Şahlanın tamborinler, duygular su yüzüne çıksın
 Davullar şarkıya girsin

Gel gördüğüm rüyayı yaşa
 Uzaktan duyulan
 Etrafında yeşil ve beyaz var
 Sapucaı'de ışıldayan ve savaş

Daha savaş olmasın
 Patronlar, dükler unutulsun
 Göç Brezilya kültürünü zenginleştirdi
 Müzik büyüyor ve fakirler prensesler gibi şarkı söylüyor

İsabel kahramanımız, ilahi kanunu imzaladı
 Siyah bunun sonunu dans ederek kutladı
 On beşinci gece ışıldadı
 Sonunda kahramanca
 Hava kuvvetleri başkanlığı ele aldı

Özgürlük Özgürlük
 Kanatlarını Bize Aç
 Ve Eşitliğin Sesi
 Hep bizim sesimiz ol,
 Haykırıyorum
 Sevgi ile geri dön

Bu şarkıda özgürlük ve eşitliğin sesine duyulan özlem ve arayıştan bahsedilmektedir. Samba ağlamak, övmek, şükretmek ve dua etmek demektir.

Samba şarkılarındaki şairane sözleri yeni gerçeklikler yaratır. Geçmiş önemli günlerin, halka mal olmuş insanların, kahramanların, Tanrıların, Tanrıçaların ve Afrikalı Brezilyalıların tarihi-

nin anılması ile bugüne bağlanır. Şekil 6'da Porta da Pedra samba okulunun Allegorical arabasına bir örnek görülmektedir. Bu okulun ana renkleri dışında süslenmiş olan bu arabayı resimde görüldüğü üzere ondan daha da büyük olan bir aslan figürü ile süslenmiş olan başka bir Allegorical araba takip etmektedir. Bu arabalar büyük tekerlekleri olan platformlara yerleştirilir ve karnaval günü yapıldıkları Cidade do Samba isimli antrepodan insan gücü ile itilerek karnaval alanına getirilirler. Bu arabaları iten grubun genel adı Puxadores'dir ve Türkçe anlamı iticilerdir. Arabanın büyüklüğüne göre bu bölümde görev alan insan sayısı belirlenir.

Şekil 6. Karnaval geçidinden Allegorical araba

Sonuç ve Öneriler

Brezilya'da henüz herhangi bir sosyal hareket görülmemekle beraber samba okulları karnaval aracılığı ile bazı gerçekleri ortaya koyabilmeyi başarmıştır.

Karnavalda sunulan şarkı sözlerindeki anlamlar, samba okullarındaki halkın sosyal-ekonomik gerçekliği ve şarkı sözlerinde elde edilen sembolik özgürlüğü ifade eder. Bu makale Brezilya'nın keşif hikâyesini, yerli halkı, köleliği, ırkçılığı ve Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde yer alan samba okullarını 2002 ile 2010 yılları arasında yapılan alan araştırmalarına ve ilgili yayınlara dayanarak sunmaktadır.

Bütün samba okulları Rio de Janeiro kentinde yer almaktadır. Bu şehir politik ve kültürel olarak derin bir tarihe sahip olmakla beraber; samba okulları, halkı, müziği ve kültürü ile daha da zenginleşmiştir.

Samba okulları şehri çevreleyen minik tepelere kurulmuş olan varoşlarda veya şehrin dışındaki yerleşim yerlerinde yer alır. Buralarda yaşayan halkın çoğu zor şartlar altında hayatını idame ettirmektedir. Bu zorluklar kölelik zamanından kalan bir mirastır. Brezilya tarihinde kölelerle beraber ülkenin yerli halkının da zor dönemler yaşadığı görülür.

Varoşlar Rio de Janerio'nun renkli birer parçasıdır. Şehir 1763 yılında Brezilya'nın baş şehri ve kölelerin ülkeye giriş yaptıkları liman kenti iken, bugün sanat ve kültür merkezidir. Samba okullarının şarkılarında bu okullardaki halkın sosyal ve ekonomik gerçekliği anlatılır.

Şarkıların şairane sözleri yeni gerçeklikler yaratır. Geçmiş, önemli günlerin, halka mal olmuş insanların, kahramanların, Tanrıların, Tanrıçaların ve Afrikalı Brezilyalıların tarihinin anılması ile bugüne bağlanır. Halkın güçlendirilmesi amacı ile Afrikalı Tanrılara birçok göndermeler yapılmıştır. Bu şarkılar özgürlük, eşitlik, güçlenme ve yeni doğuların şarkılarıdır.

Kaynaklar

- Ahearn, Laura M. (2001). Agency ed., Key Terms in Language and Culture. Massachusetts: Blackwell Publishers Ltd.
- Jacquement, Marco. (2001). Conflict ed., Key Terms in Language and Culture. Massachusetts: Blackwell Publishers Ltd.
- Neuhouser, Kevin. , (1999). *Modern Brazil: A Volume in the Comparative Societies Series* McGraw-Hill Humanities, Boston
- Skidmore, Thomas E., (1999). *Brazil: Five Centuries of Change*. New York: Oxford University Press.
- Medeiros, Elton., (2001) *Oral tradition and Brazilian popular music*, 36th World Conference International Council for Traditional Music, Rio de Janeiro